



Тарас Шевченко і Харківський університет  
до 200-річчя Кобзаря



De gewone, alre meest

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

gewone menschen

Twintig jaar voor de tijd...

Leve ons volk!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

Hi de twintig, de twintig!

11  
1844  
L. M. M.

1844

M. Mebreney



*Тарас Шевченко і Харківський лібералізм  
до 200-річчя Кобзаря*







Квіт

Зв'язки Тараса Григоровича Шевченка і Харківщини – нерозривні, як і невичерпна пошана та любов у Слобідському краї до народного провидця. Відомо, що поет ніколи не був, однак, дуже хотів побувати у Харкові. В 1841 р. він повідомляв Г. Ф. Квітку-Оснoв'яненка про те, що найближчим часом має приїхати до Харкова.

Із заслання митець писав: «якщо не дозволять мені жити в столицях, поїду в Харків, Київ, Одесу». Цю мрію – побувати в найбільшому місті Слобожанщини – Кобзар плекав з молодих років і до останніх місяців життя. У листі до харків'янина А. Болдина (Балдина) 5 листопада 1860 року він писав: «Цією зимою, може, як Бог pomoже, побачимось в Харкові».



Є. П. Ковалевський



П. П. Гулак-Артемівський

Остання телеграма була направлена Т. Г. Шевченку за шість годин до його смерті саме з Харкова, із привітаннями від П. Л. Трунова (громадського діяча, члена харківської «Громади»), на яку поет встиг дати вдячну відповідь. Харківський письменник і мандрівник, вихованець Харківського університету Є. П. Ковалевський (1811–1868) допомагав Т. Г. Шевченку у 1860 році викупити з кріпацтва його близьких. Ковалевський був одним з засновників Товариства для допомоги нужденним літераторам і вченим, поет брав участь в роботі цього товариства.

З повагою поет відгукався про класика української літератури, ректора Харківського університету – П. П. Гулака-Артемовського, а останній приязно ставився до Т. Г. Шевченка. Цікавим фактом є вірш слобожанина-письменника та етнографа, вихованця медичного факультету університету В. С. Александрова (1825–1893), присвячений Шевченку. У ньому автор, звертається до нього:

*«Брате-голубе, Тарасе!  
Щасливий ти в бога;  
Бог дав тобі сльози й слово ~  
Співай як мога!  
Щасливий, що умієш*

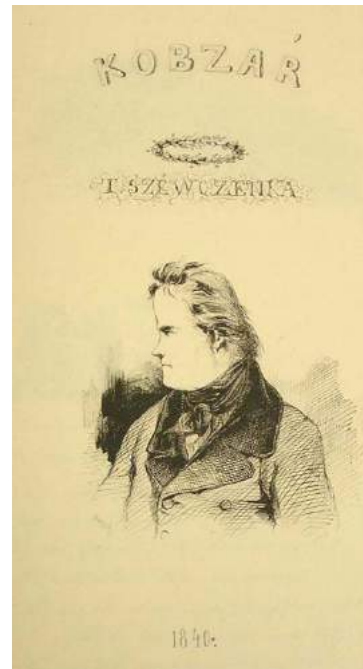
*Тарас Шевченко і  
Харківський  
університет*



Горе вилити,  
Що умієш так прикладно  
Співати-ридати!  
Ще ти, брате, й тим щасливий,  
Що живеш в чужині;  
Що не бачуть твої очі,  
як на Україні»

Вихованець Харківського університету, художник М. С. Башилов (1821–1870), разом з Я. де Бальменом, став ілюстратором першої рукописної поетичної збірки «Кобзар» (1844), виконавши 39 заставок і малюнків пером і тушшю. Серед них – ілюстрації до різних творів Шевченка, зокрема ілюстрації до творів – «Перебендя», «Катерина», «Тополя», «До Основ'яненка» та інші, деякі з них – справжня окраса рукописного тексту. На першій же сторінці рукописної збірки Михайло Сергійович тушшю і пером намалював портрет автора поезій – Т. Г. Шевченка.

Ще у другій половині XIX ст. лояльність до Т. Г. Шевченка виявляла частина прогресивної професури Харківського університету. О. О. Потєбня (1835–1891), М. Ф. Сумцов (1854–1922), Д. І. Багалій



М. Башилов. Тарас Шевченко.  
1844. Рисунок з рукописної  
збірки *Wirszy T. Szewczenka*.  
Створено в Одесі 1844 р.



*Тарас Шевченко і  
Харківський  
університет*



Тарас Шевченко і  
Київський  
університет



М. Башилов. Тарасова ніч. 1844.  
Рисунок з рукописної збірки Wirszy T. Szewczenka







Я. Де Бальмен. Гайдамаки. 1844.  
Рисунок з рукописної збірки Wirszy T. Szewczenka

*Тарас Шевченко і  
Харківський  
університет*





(1857–1932) та інші професори вшанували геніального українського митця. Професор університету М. О. Лавровський (1825–1899) був одним з перших, хто з нагоди роковин Кобзаря виступив у 1862 році із публічною лекцією.

Із лекцією про Т. Г. Шевченка для членів Харківського історико-філологічного товариства у 1881 р. виступав О. О. Потєбня. Втім, ця доповідь не була зазначена у звітах Товариства.



М. Ф. Сумцов

Постать Кобзаря посідає особливе місце у творчості професора Харківського університету М. Ф. Сумцова. Він присвятив життю і творчості Шевченка понад 30 наукових праць. Серед них: «Про мотиви поезії Т. Г. Шевченка», «В. А. Жуковський і Т. Г. Шевченко», «Пушкін і Шевченко», «Гуманізм Шевченка», «Харків і Шевченко», «Т. Г. Шевченко в листівках», і багато інших. Так, М. Ф. Сумцов (чи не вперше) застосовував щодо творчості Шевченка вислів «гуманізм». Вірш «Рева та стогне Дніпр широкий» Микола Федорович називає однією з інтерпретацій віршу харківського професора етнографії, вихованця Харківського університету, Амвросія Метлинського (1814–1870). Саме М. Ф. Сумцов вперше висвітлив етнографічну основу творчості Тараса Григоровича.

М. Ф. Сумцов писав: «Любов до Шевченка ще при

*Тарас Шевченко і  
Харківський  
університет*



його житті стала розвиватися серед інтелігенції, як серед, власне, української, для якої звучна і гуманна муза поета була цілим одкровенням, так і серед багатьох освічених великоросів, які зрозуміли важливе історико-культурне значення нової, оригінальної художньої сили».

Як зазначав професор М. Ф. Сумцов, у 1862 р. студенти-українці Харківського університету прийняли рішення: «розуміючи і шануючи свого лютого поета, щороку святкувати роковини Тараса, поділяючи це свято з кожною людиною». Розпорядником відзначення роковин був присяжний повірений М. В. Жученко (1840–1880), вихованець Харківського університету. З промовами виступили П. П. Сокальський, О. П. Зернін та ін. Студентський хор виконав кілька пісень. Вечір зібрав 361 карбованець прибутку, який було «повернуто на просвіту народу, з якого вийшов незабутній Кобзар – Т. Шевченко».

Харків був «штаб-квартирою» керівництва молодіжного політичного товариства «Братство тарасівців». Ця організація влаштувала лекції, здійснювала постановки п'єс та проводило свята на честь Т. Г. Шевченка. На одному з таких вечорів у Харкові у 1893 році студент університету І. Л. Липа (1865–1923) виголосив «Декларацію віри молодих українців» – програмний документ Товариства.



*І. М. Липа*



*Тарас Шевченко і  
Харківський  
університет*





*Тарас Шевченко і  
Харківський  
університет*



*Перший пам'ятник Т. Г. Шевченку в м. Харкові. 1898 р.*

Харків відомий як місто, де був встановлений один з перших не тільки в Україні, а й в Європі пам'ятник Тарасу Шевченкові. Ініціаторами створення першого пам'ятника Шевченкові в Харкові була родина Алчевських. Погруддя Кобзаря з білого мармуру було виконане у Петербурзі відомим академіком, професором Петербурзької Академії мистецтв В. О. Беклемішевим, вихідцем з Харкова та встановлено у 1898 р. біля садиби відомої діячки-просвітниці, фундаторки жіночої недільної школи для дорослих Х. Д. Алчевської (на вулиці Садово-Куликовській, зараз Раднаркомівська). Здійснено це було нелегально – без дозволу царської влади. У трактовці Беклемішева Т. Г. Шевченко був філософом і борцем, готовим до рішучих активних дій. Біля цього пам'ятника часто збиралась студентська молодь, вихованці недільної школи. Поети-початківці читали тут свої вірші, сповнені віри у світле майбутнє народу. Нині бюст, що зазнав чимало поневірянь, зберігається у Державному музеї Т. Г. Шевченка в Києві.

Педагог Христина Алчевська отримала право на педагогічну діяльність в Харківському університеті. Вона згадувала: «Я проходила повз університету з почуттям потаємного благоговіння – мені хотілося стати на коліна перед ним і молитися».



Х. Д. Алчевська



*Тарас Шевченко і  
Харківський  
університет*





К. П. Вільбоа

Відомий композитор, викладач історії та теорії музики в Харківському університеті, організатор безкоштовної музичної школи «для дітей всіх станів», диригент оперного театру та приватного оркестру К. П. Вільбоа виступив автором популярних свого часу пісень, в тому числі пісні «Думка» на слова Т. Г. Шевченка та інших пісень і побутових романсів.

4 березня 1911 р. на засідання Харківської міської думи пролунала доповідь професора М. Ф. Сумцова. За результатами голосування, дума постановила: асигнувати 150 крб. із коштів міського музею на придбання портрета Т. Г. Шевченка (було придбано портрет роботи С. І. Васильківського); назвати ім'ям поета нову вулицю, на якій буде споруджено офтальмологічну лікарню імені проф. Л. Л. Гіршмана; присвоїти 11-му міському училищу ім'я Т. Г. Шевченка; щороку виділяти кошти студентам за найкращі доповіді з історії, літератури та етнографії України. Процедура присудження премій відводилася Історико-філологічному товариству, що діяло при Харківському університеті.

Після революційних подій 1917–1920 рр., у Харкові, тогочасній столиці України, був створений Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка АН України, з філіалом у Києві. Інститут складався з відділів, які концентрувалися довкола головних проблем творчості Кобзаря за хронологічним принципом. 1933 року установа була передана до відання Академії наук і реорганізована під назвою «Науково-дослідний інститут

*Тарас Шевченко і  
Харківський  
університет*



Тараса Шевченка». Ще через три роки харківський склад Інституту було об'єднано з його київським філіалом. На цій основі у 1936 р. постав Інститут української літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР. Першим директором Інституту Тараса Шевченка був відомий харківський історик, свого часу ректор Харківського університету, академік Д. І. Багалій.

Шевченковий куточок з фондом його творів був створений при Центральній науковій учбовій бібліотеці Харкова (у наш час – ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна). Бібліотеки міста у всі часи, тим чи іншим шляхом, відзначали шевченківські дати (виставки, читацькі конференції, круглі столи, тощо). Навіть у роки Великої Вітчизняної війни пройшла перша наукова конференція, що була проведена у стінах Харківського класичного університету у лютому 1944 року, була присвячена Т. Г. Шевченкові.

Серед видатних шевченкознавців Харківщини першої половини ХХ ст. слід назвати таких осіб, як В. Д. Коряк (1889–1937), М. А. Плевако (1890–1941), І. Я. Айзеншток (1900–1980) та ін. Вони були так, або інакше, пов'язані з університетом, а також закладами, які виникли на його основі. Так, І. Я. Айзенштоку 1922 р. підготував ґрунтовну



*Д. І. Багалій*



*Тарас Шевченко і  
Харківський  
університет*





*Тарас Шевченко і  
Харківський  
університет*



М. А. Плевако



О. І. Білецький

публікацію про Шевченка. Він ретельно працював над виданням щоденникових записів Кобзаря, які вийшли друком у Харкові 1925 р. М. А. Плевако був керівником Кабінету бібліографії Інституту Тараса Шевченка у Харкові (1926–1933) та в АН УРСР у Києві (1934–1938), разом з І. Я. Айзенштоком, був редактором повного видання поезій Шевченка (1-е вид. у 1925; 2-е вид. у 1927 рр.).

Твори митця видавали у Харкові і у 1930-ті рр. Низку дослідницьких робіт, присвячену мові Кобзаря, опублікував О. Н. Синявський (1887–1937). Ім'я Шевченка вписував у загальносвітовий контекст академік О. І. Білецький (1884–1961) («Шевченко і слов'янство», «Шевченко і світова література» (1939), «Світове значення творчості Шевченка» (1956) та інші праці).

У повоєнний час побачили світ шевченкознавчі дисертації та монографії таких авторів, як І. І. Пільгук (1899–1984), І. Т. Балака (1907–1978), С. М. Шаховський (1909–1984), П. К. Яременко та ін.

У 1960-ті рр. шевченковим літературним і мовним спадком займалися Л. Г. Бикова, І. Г. Булашенко, І. Я. Журба, О. К. Клименко, Ф. П. Медведєв та інші фахівці філологи та



мовознавці. У 1970-ті та 1980-ті роки шевченківській темі було присвячено три випуски філологічного вісника Харківського державного університету імені О. М. Горького.

Проблему перекладів Шевченка та зарубіжного шевченкознавства досліджував О. О. Миронов. А у 1977 р. О. Д. Панченко захистила кандидатську дисертацію про перекладання Шевченка у Гумбольдтському університеті (Берлін). Шевченкіаною займались Р. М. Піддубна, О. П. Чугуй, І. Л. Михайлин та інші харківські науковці.



*Д. І. Яворницький*

присвячував Шевченкові свої поезії.

Випускниця Харківського інституту народної освіти імені О. О. Потебні О. Д. Іваненко (1906–1997) ушавилася як дитяча письменниця, авторка романів

Письменники і поети, вчені – не філологи Харківщини нерідко зверталися до шевченкових сюжетів. Серед них був і історик Д. І. Яворницький (1855–1940), слобожанин за походженням і вихованець Харківського університету. Він написав передмову до «Гайдамаків». Підготував публікації: «Запорожці в поезії Шевченка», «Народні основи поезії Шевченка», «Шевченко і Респін», та ін. Відомо, що Д. І. Яворницький



*Тарас Шевченко і  
Харківський  
університет*





*Тарас Шевченко і  
Харківський  
університет*



16



А. Ф. Луньов

Вихованець Харківського університету композитор М. В. Лисенко (1842–1912), став одним із визначних інтерпретаторів творчості Шевченка. В 1868 р. він поклав на музику «Заповіт», а також багато інших поезій Шевченка. П. П. Сокальський (1832–1887) та його племінник, теж композитор, В. І. Сокальський (1863–1919) створювали музичні твори на слова Т. Г. Шевченка.

«Тарасові шляхи» і «Марія», та низки інших дитячих книжок, присвячених Тарасові Григоровичу.

Художні роботи Кобзаря зберіглися і знаходяться в одному із найстаріших і найкращих народних музеїв України, що володіє унікальною колекцією мистецтва і предметів старовини – Пархомівському художньому музеї імені А. Ф. Луньова (Краснокутський район, Харківська область). Фундатор Музею і один із засновників музейної педагогіки в Україні – Афанасій Федорович Луньов – вихованець нашого університету.



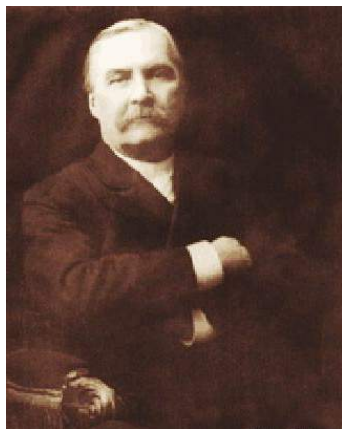
У Пархомівському історико-художньому музеї



*Т. Г. Шевченко. Хутір на Київщині. Папір, олівець.  
З колекції Пархомівського історико-художнього музею*

*Тарас Шевченко і  
Київський  
університет*





М. В. Лисенко



Музика М. В. Лисенка до Кобзаря Т. Г. Шевченка

Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна береже листи Тараса Григоровича. Архів Харківського університету довгий час мав у своєму складі протоколи засідань студентського літературного гуртка 1860-х рр. на яких обговорювалась спадщина Тараса Григоровича. І ці фонди поповнюються.

У 2004 році голова Харківської обласної адміністрації передав на вічне зберігання у Центральну наукову бібліотеку Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна перше повне видання поеми Т. Г. Шевченка «Гайдамаки», що вийшло друком в 1886 р. в Санкт-Петербурзі в друкарні А. Суботіна до 25-річчя смерті поета (книга містить український текст, переклад поеми на російську мову М. В. Гербеля та ілюстрації відомого українського художника А. Г. Сластьона).

*Тарас Шевченко і  
Харківський  
університет*



Вихованець Харківського університету видатний письменник Олесь Гончар (1918–1995) у 1959–1986 рр. обіймав посаду голови Комітету з присудження Державної премії УРСР імені Т.Г. Шевченка. Сам Олесь Терентійович отримав Шевченківську премію за роман «Людина і зброя» у 1962 р.

Підводячи підсумки, зазначимо, що у Харківському класичному університеті у всі часи ім'я генія нашого народу було оточено любов'ю і повагою, надихало співробітників та студентів на звершення і боротьбу за краще майбутнє. Тарас Григорович Шевченко залишається неперевершеним митцем, зразком відданості своєму народові, борцем за людське щастя.



О. Т. Гончар



*Тарас Шевченко і  
Харківський  
університет*



Науково-популярне видання

**Павлова** Ольга Григорівна  
**Проценко** Михайло Володимирович

**Тарас Шевченко і Харківський університет  
до 200-рччя Кобзаря**

(Укр. мовою)

**Макет та дизайн:** Проценко М. В.

Ум. друк. арк. 1,02.  
Тираж 50 пр.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна  
Центр краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька



Знаєш менше і  
хочеш і вчити  
зміркуєш їм

M. Mebremsky

1942

